
*Єлизавета ПАНЧЕНКО,
Олександра ШИКИРИНСЬКА
(Вінниця, Україна)*

ГУМАНІСТИЧНІ ЗАСАДИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

У сучасному світі рівності та соціальної справедливості інклюзивна освіта набуває особливого значення. Вона надає всім дітям, незалежно від їхніх фізичних, психічних чи соціальних особливостей, можливість здобувати освіту у звичайному освітньому середовищі. Одним із ключових принципів інклюзивної освіти є гуманістичний підхід, який спрямований на повагу до особистості, розвиток індивідуальних здібностей та створення сприятливих умов для самореалізації. У сучасній Україні цей підхід набуває все більшого значення в процесі реформування системи освіти, зокрема впровадження інклюзії у школах та дитячих садках.

Актуальність означеної теми полягає в тому, що інклюзивна освіта відповідає гуманістичним принципам рівності та справедливості, а її розвиток в Україні є важливим кроком до побудови суспільства, в якому кожен має рівні можливості для розвитку незалежно від своїх особливостей. Метою цієї статті є аналіз гуманістичних принципів інклюзивної освіти в Україні та їх роль у підготовці фахівців, зокрема дошкільних педагогів.

Гуманістична філософія наголошує на гідності, цінності та унікальності кожної людини. Вона виникла як реакція на авторитарну освіту, яка домінувала в минулому. У контексті освіти гуманізм означає надання рівних можливостей для всіх дітей, розвиток індивідуальних здібностей та повагу до індивідуальних потреб і прагнень [1, с. 7]. Гуманістична освіта зосереджена на створенні середовища, в якому кожна дитина має можливість розвиватися відповідно до своїх здібностей та інтересів.

Одним з основних принципів гуманістичної освіти є індивідуальний підхід до навчання, який враховує потреби, інтереси та здібності кожної дитини. Це передбачає розвиток самостійності, креативності та навичок критичного мислення, щоб діти відчували себе частиною суспільства, де їхні потреби визнають і поважають.

Суть інклюзивної освіти полягає у тому, що завдяки гуманістичному підходу гідність усіх дітей, незалежно від їхніх здібностей, має першорядне значення. Це створює середовище, в якому діти з особливими освітніми потребами можуть навчатися разом з іншими однолітками, отримуючи необхідну підтримку і розуміння з боку вихователів і вчителів.

Огляд історії розвитку інклюзивної освіти в Україні показує, що перші кроки в цьому напрямі були зроблені наприкінці ХХ ст., коли суспільство почало усвідомлювати необхідність інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітні заклади. Однак кардинальні зміни розпочалися у 2017 р. з прийняттям Закону України «Про освіту», який закріпив право кожної дитини на освіту в звичайному середовищі. Іншою важливою подією стало прийняття ініціативи «Нова українська школа», яка запровадила інклюзивні принципи в систему освіти [2, с. 37].

Сучасний стан інклюзивної освіти в Україні свідчить про поступове збільшення кількості шкіл та дитячих садків, пристосованих для дітей з особливими освітніми потребами. За даними МОН України, станом на 2024 р. у школах по всій країні функціонують тисячі інклюзивних класів, де навчаються діти з різними порушеннями (фізичними, розумовими та сенсорними). Роль педагогів у цьому процесі є важливою, і вони безпосередньо впливають на ефективність інтеграції таких дітей в освітній процес.

Основними проблемами та викликами є недостатня підготовка кадрів для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, відсутність належного матеріально-технічного забезпечення закладів освіти та поширені в суспільстві стереотипи [3]. Незважаючи на реформи в системі освіти, багато шкіл та садочків все ще не мають достатніх ресурсів для забезпечення повної інклюзії, а вчителі-педагоги часто стикаються з труднощами через недостатню підготовку та підтримку.

Роль гуманістичних цінностей у підготовці педагогів є надзвичайно важливою. Ті з них, що можуть працювати в інклюзивному середовищі, повинні приділяти особливу увагу розвитку таких якостей, як емпатія, толерантність і розуміння потреб кожної окремої дитини. Важливо, щоб вони не лише володіли професійними знаннями, а й були внутрішньо готовими до роботи з дітьми з різними фізичними та психічними особливостями, а студенти, які готуються стати педагогами, розвивали вміння створювати атмосферу довіри та підтримки.

Педагогічні прийоми та методи, що використовуються для підготовки педагогів до інклюзивної освіти, включають інтерактивні методи навчання, практичні тренінги та ситуативне моделювання. Одним із найефективніших методів є проблемно-орієнтоване навчання, яке дає змогу майбутнім педагогам виробити індивідуальний підхід до навчання дітей з особливими освітніми потребами. Також важливо використовувати практичні кейси та реальні ситуації з практики інклюзивної освіти, щоб майбутні педагоги могли отримати необхідний досвід ще до початку професійної кар'єри.

Європейський досвід підготовки педагогів для інклюзивної освіти може бути корисним для України. У багатьох європейських країнах (Фінляндії, Данії, Німеччині) інклюзія вже давно стала усталеною практикою, а підготовка педагогів, які працюють з дітьми з особливими потребами, включена до обов'язкової навчальної програми педагогічних коледжів. У Фінляндії, наприклад, студенти-педагоги проходять обов'язковий курс з інклюзивної педагогіки та беруть участь у стажуванні в школах, що працюють за інклюзивною моделлю.

Одним із найважливіших викликів, що постали перед українською системою освіти, є війна. Воєнні виклики не лише створюють фізичні перешкоди для освітнього процесу, а й мають значний вплив на психічний стан дітей та вчителів. Багато дітей, які проживають або були змушені переїхати в зони конфлікту, зазнають важких психологічних травм. У цьому контексті гуманістичний підхід до інклюзивної освіти є особливо доречним. Інклюзивна освіта означає врахування психічного стану та психологічних потреб кожної дитини, створення умов для її підтримки.

Можливі шляхи вдосконалення інклюзивної освіти в Україні передбачають:

– Посилити підготовку вихователів та вчителів, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами, зокрема через запровадження обов'язкових курсів з інклюзивної педагогіки у вищих навчальних закладах.

– Поліпшити матеріально-технічне забезпечення закладів освіти для забезпечення доступності для всіх дітей.

– Розвивати міждисциплінарний підхід до підтримки дітей з особливими потребами, включаючи залучення психологів, соціальних працівників та медичних працівників.

В основі розвитку інклюзивної освіти лежить гуманістичний принцип забезпечення рівних прав і можливостей для всіх дітей. В Україні інклюзія перебуває на етапі позитивного розвитку, але все ще потребує вдосконалення з точки зору підготовки педагогів, матеріального забезпечення та державної підтримки. Важливо, щоб педагоги, які працюють у дошкільних закладах, не лише отримували знання про те, як працювати з дітьми з інвалідністю, а й внутрішньо готувалися до реалізації гуманістичних принципів у своїй професійній діяльності. Тільки так можна забезпечити справжню інклюзію, коли кожна дитина відчуває себе частиною суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Інклюзивна освіта: стан і перспективи розвитку в Україні: Науково-методичний збірник до Всеукраїнської науково-практичної конференції в рамках реалізації проекту «Створення ресурсних центрів для батьків дітей з особливими освітніми потребами» за підтримки програми IBPP-TACIS Європейської комісії / ВФ «Крок за кроком». Київ : ФО Придатченко П.М., 2007. 180 с.

2. Вісник Науково-дослідної лабораторії інклюзивної педагогіки за матеріалами II Всеукраїнської науково-практичної конференції: «Інклюзивна освіта: теорія, методика, практика» (24 березня 2016 р.) / гол. ред. Демченко І.І. Умань : ФОП Жовтий О. О., 2016. Вип. II. 117 с.

3. Шикиринська О.В. Інноваційні підходи у формуванні інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти в контексті євроінтеграційних процесів. *Підготовка фахівців дошкільної та початкової освіти в умовах інтеграції України в європейський освітній простір* : колективна монографія. Вінниця, 2023. С. 150–158.